

УНУТРАШЊИ СУКОБИ У ПЕРУУ

Зорана Јосић
zle_35@hotmail.com

Факултет политичких наука
Београд

Перу, као и већина држава јужноамеричког континента, је политички и конфликтно неистражен. Наиме, осим Бразила, као економске и привредне силе у успону и Колумбије, као више него познатог проблема деловања нарко-организација, мало је студија како о политичкој историји овог континента, тако и о тренутној ситуацији. Перу је кроз своју историју прошао кроз више облика државног уређења, различите војне и државне ударе, док кроз историју XX века памти деловања герила. Кроз даљи текст, осим неких уопштених чињеница и историјске еволуције, фокусираћу се на деловање две највеће гериле. Обе су у почетку кренуле као организације изразите социјалне оријентације са вером у боље сутра за своје сународнике, да би њихово деловање прерасло у крваве обрачунае против државе. Ти обрачуни су временом губили нит алтруизма и прерасли у себичну жеђ за моћи врха герилских покрета.

ОПШТЕ ОДЛИКЕ ПЕРУА

Перу је трећа по величини држава Јужне Америке. Налази се на западу континента, оивичена Пацификом. Ово је држава контраста - пустиња и оаза, снегом покривених планина, високих равница и дубоких долина. Анди се пружају од северозапада до југоистока државе, а унутар земље се налазе густе тропске шуме. На обали Пацифика се налази Лима, главни град и економска престоница. У прошлости, Перу је био центар јужноамеричког царства - царства Инка. Шпанци су освојили Инке у XVI веку и држали Перу као колонију до XIX века. Већина данашњих Перуанаца су потомци Инка и других домородаца Јужне Америке. Поред шпанског као званичног језика државе, у употреби су и кечуа, језик Инка и ајмара, језик других Индијанаца. Међутим, класне и етничке разлике настале у време колонијализма су се задржале и до данас - богате елите чине шпански потомци, сиромашни су урођеници, док средњу класу чине местици, мешавина Европљана и домородаца. Перу се налази на осамдесетдеветом месту глобалног индекса мира¹.

Перу се на северу граничи са Еквадором и Колумбијом, на истоку са Бразилом и Боливијом, на југу Чилеом, а западном страном је оивичен Пацификом. Површина коју заузима, са својим острвима, је 1.285.216км². Перу се може поделити на три области - обалу, која заузима 11% површине, планински део и џунглу која заузима 65%. Примаран ресурс државе су налазишта нафте у северозападном делу обале, као и у басену Амазона. Поред нафте, Перу је богат и бакром, сребром, рудом гвожђа, златом, оловом и цинком. Од осталих ресурса, Перу се може похвалити шумама, посебно кедром и храстом, као и рибом².

Пописом из 2007. године у Перуу је живело 28.674.757 становника³. Од тога 45% су домороци, 37% местици, 15% су европског порекла, а преосталих 3% чине потомци Африканаца, Кинеза и Јапанаца. Већина домородаца води порекло од Инка, од којих неки и даље причају кечуа и ајмара језиком. Процењује се да око 70% становника говори шпански језик. Око 50% становника живи у планинском пределу, а 40% у приобалном. Осамдесетих година XX века, због активности

¹ <http://www.visionofhumanity.org/>, Global Peace Index 2010.

² Према Microsoft © Encarta © 2008. © 1993-2007 Microsoft Corporation.

³ Ibidem.

гериле у висијама, већина Перуанаца се сели у приобалне градове. Око 100 урођеничких група живи у кишним шумама у источном делу земље. Перу је некада био рурална држава - само 42% грађана је живело у градовима. Међутим, данас око 75% њих живи у градским срединама, и то понајвише на обали, где су лоцирани политички и економски центри државе. Миграције ка градовима су се смањиле током деведесетих година. Године 1975. кечуа постаје такође званичан језик Перуа, а 1980. и ајмара. Године 1915. католичанство је проглашено за државну религију. Уставом из 1979. године ово је укинато, али је и даље преко 90% становништва католичке вероисповести. Треба такође напоменути да је, према новијим статистикама, 92% становништва писмено, али да велика већина њих има завршену само основну школу.

Економија Перуа се заснива пре свега на пољопривреди, а затим рударству и риболову. Крајем осамдесетих година прошлог века, услед насиља гериле, инфлације, буџетских дефицита и поврх свега суше, држава је била на ивици фискалне инсолвентности. Током деведесетих, уведене су нове мере, инфлација је смањена, а таксеном политиком смањен је буџетски дефицит. Уласком у XXI век порасла је и перуанска економија, али је стопа незапослености и даље висока.

Перу је од 1993. године уставна република. Претходни устав је донесен 1980. године, али је суспендован 1992. Новим уставом је повећана моћ извршне власти, дозвољен избор председника по други пут и законодавно тело је постало једнодомно. Егзекутива се огледа у председнику, чији мандат траје пет година. Такође се бирају и два потпредседника, а премијер помаже председнику у обављању својих дужности. Перуанску легислативу представља једнодомни конгрес. Чини га 120 посланика, изабраних на период од пет година. Судство чине судови, виши судови и Врховни суд. Врховни суд се налази у Лими и чине га 12 судија и председник Суда. Током деведесетих година, доминирале су политичке партије умерене деснице, док од двехиљадитих важну улогу играју и партије умерене левице. Такође треба напоменути да је Перу подељен на 25 департмана.

ИСТОРИЈА ПЕРУА

Народ сунца, односно Инке су староседеоци Перуа. То је било ратничко племе, које је на свом врхунцу захватало и делове територија данашњег Парагваја, Еквадора и Чилеа. Царство је било теократско, владар обожаван као бог, а поданици организовани по сталежима. У XVI веку привлаче пажњу Шпанцима због великих залиха сребра и злата⁴.

1532. године Франциско Пизаро (Francisco Pizarro), шпански војник, стиже у Перу са око 180 војника. Није им требало много труда да покоре царство - имали су предност у оружју, Инке никада пре нису виделе коње, а грађански рат тек што је био окончан. Године 1572. Шпанци су убили и последњег владара Инка Тупак Амаруа (Турас Амару), као и његове следбенике и породицу. Године 1569. у Перу стиже Франциско де Толедо (Francisco de Toledo). Током 14 година његове владавине успостављена је врло ефикасна влада. Толедов метод вођења државе састојао се у владавини Шпанаца, али посредством нискорангираних домородачких чиновника. Овај систем управљања је трајао скоро 200 година.

Још 1780. године домороци су покушали да слома шпанску власт, али без успеха. Септембра 1820, аргентински вођа Хосе де Сан Мартин (José de San Martín) је извршио инвазију на перуанску обалу. Јула 1821. Сан Мартинове трупе су ушле у Лиму, претходно напуштене од шпанских трупа. Перуанска независност је проглашена 18. јуна 1821. борбу против Шпанаца наставља венецуелански револуционар Симон Боливар (Simón Bolívar), који је 1822. са својом војском стигао у Перу. До децембра 1824. протерао је Шпанце из Перуа.

Без обзира на све, у Перуу је мир успостављен тек 1845, када је за председника дошао Рамон Кастиља (Ramón Castilla). Спровео је многе реформе, које су, између осталог, обухватале и аболицију робова, изградњу железнице и телеграфских стубова. Чак је 1897. извојевао формално признање независности од Шпаније.

Године 1924, за време владавине Легие (Leguía), група прогнаних Перуанаца је основала Амерички народни револуционарни савез - APRA (Alianza Popular Revolucionaria Americana), на чијем челу је више од 40 година био Раул Аја де ла Торе (Víctor Raúl Haya de la Torre). APRA је захтевала базичне реформе, посебно оне које се тичу статуса домородаца. Иако је Легиа забранио рад APRA-е, ова политичка партија је опстала и постала једна од најутицајнијих у држави. APRA је 1936. године победила на изборима, али председник је то занемарио. Стога, 1939. године као намештеник претходног режима на власт долази Прадо (Manuel Prado) који под утицајем APRA-е спроводи врле реформе.

Године 1945. ствара се Национални демократски фронт, као коалиција либерала и левице, укључујући и APRA-у. Они су на председничким изборима подржали Хосе Луиса Бустамента и Риверу (José Luis Bustamante y Rivero), који је изборе и добио. Фронт је такође освојио већину тадашња оба дома. Нова влада је спровела бројне либералне реформе, ојачала грађанска права, права слободних медија и донела уставне амандмане којима се ограничава моћ председника. Године

⁴ Већина историјских чињеница је образложена према: Љубомир Палигорић, *Историја Латинске Америке*, ИМПП и Југословенско удружење латиноамериканиста, Београд, 2003, затим: www.wikipedia.com (јун 2001.) i Microsoft © Encarta © 2008. © 1993-2007 Microsoft Corporation.

1948. долази до државног удара. Државни удар предводи Мануел А. Одриа (Manuel A. Odría), вођа десничара. Он збацује Бустамантеа, хапси чланове владе и забрањује рад APRA-е. Одриева администрација распушта радничке синдикате, ставља ван закона целу опозицију и уводи јаку цензуру.

Либерални период у Перуу је трајао од 1956. до 1963. На изборима из 1956. је опет победио Прадо. Он је наставио започете либералне реформе, али су га омели штрајкови услед лоше економске ситуације. Ситуација се стабилизovala маја 1960. На изборима из 1962. године ниједан кандидат није добио потребну већину. Стога је тек оформљени Конгрес морао да изабере председника. Војска, која је подржавала Белаундеа, је збацила владу не би ли спречила договор APRA-е и Одрие да он постане председник. Власт преузима хунта. Доводе свог председника, кога смењују марта 1963. Белаунде се враћа на власт и уз подршку APRA-е наставља реформе. Напредак је уочен у јавном и социјалном сектору. Без обзира на све, долази до буџетског дефицита и инфлације.

Трећег октобра 1968. године војска је свргнула Белаундеа са власти и суспендовала устав. Генерал Хуан Веласко Алварадо (Juan Velasco Alvarado) формира хунту и видно погоршава односе са Сједињеним Америчким Државама. Међутим, 1970. земљотрес погађа Перу, 67 хиљада људи је изгубило животе, а 600 хиљада остало без крова над главом. Упркос затегнутим односима, САД помажу Перуу, пославши им различите потрештине. Веласко и његова влада спроводе радикалне реформе у социјалним и економским областима.

Још један војни преврат је задесио Перу 1975. године. Председник постаје генерал Франциско Моралес Бермудез (Francisco Morales Bermúdez), премијер Веласкове владе. Моралесова управа најављује повратак демократије до 1980. и обећава наставак реформи из 1968. године. Наравно, војна управа није могла да се избори са све дубљом економском кризом, па 1978. добијају позајмицу од Међународног монетарног фонда. Као што је и обећано, 1980. године одржавају се председнички избори. На власт долази Белаунде и ступа нови устав на снагу. Он покушава да поништи последице Веласкесових реформа, али безуспешно. Политичке и економске кризе захватају Перу. У планинским крајевима се појављује екстремно левичарска герила, Светла путања (Sendero Luminoso), која започиње своје акције и постаје све јача⁵. Перу захвата све већа криза. На изборима 1985. године побеђује APRA, а председник постаје Алан Гарсија Перез (Alan García Pérez). Перез покушава да заустави економски пад смањењем увоза, али инфлација је све већа. До 1990. године инфлација на годишњем нивоу достиже 3000%⁶. У међувремену, моћ Светле путање је све већа.

На изборима 1990. године победио је Алберто Фуџимори (Alberto Fujimori), агроекономиста јапанског порекла. То је време када услед економских потешкоћа, насиље Светле путање ескалира. Априла 1992. Фуџимори суспендује део устава како би зауставио трговину дрогом и нападе герила, посебно Светле путање. У септембру су ухватили неке од кључних герилаца Светле путање, укључујући и њиховог вођу Абимаела Гузмана (Abimael Guzmán). У октобру 1993. усвојен је нови устав којим је увећана моћ председника, дозвољено Фуџуморију да се

⁵ Sendero Luminoso је професор Палигорић превео као Светла путања.

⁶ Неки извори наводе да је инфлација достигла 7000% - <http://www.tradingeconomics.com/Economics/Inflation-CPI.aspx?Symbol=PEN>.

кандидује по други пут и промењена је законодавна власт из дводомне у једнодомну. Упркос свим покушајима опозиције да компромитују Фујиморија, он на изборима из 1995. осваја преко 60% гласова. У новембру је ухапшено близу 25 особа, чак и америчких грађана, под сумњом да су припадници гериле Революционарни покрет Тупак Амару (Movimiento Revolucionario Tupac Amará) и да планирају напад на перуански Конгрес⁷. Иако ова герила никада није била моћна, ипак је извела неколико напада током осамдесетих и деведесетих година XX века. Углед Фујиморија је нарушен 1997. године серијом скандала. На све то Перу је задесио El Niño, проузрокујући обилне падавине и поплаве и односећи више од 200 живота⁸. Марта 1998. године полиција у Лими је ухапсила 4 битна лидера Сјајне путање.

На председничким изборима 2000. године, Фујимори се поново кандидовао, противно закону, али овог пута је имао моћног противника, професора са Пословног факултета, Алехандра Толедо (Alejandro Toledo)⁹. У првом кругу ниједан није освојио 50% гласова, па је организован други круг, који је Толедо бојкотовао због изборних превара. 2001. су расписани превремени избори на којима се Фујимори није кандидовао. У јуну је на председничку дужост ступио Толедо. Он је обећао да ће реформисати судство, залагати се за спољне инвестиције и смањити незапосленост. Долази до напретка на макроекономском плану, али не и до смањења сиромаштва и незапослености. Комисија за истину и помирење 2003. године објављује извештај двогодишње студије о повреди људских права током 20 година борби Перуа са герилама. У периоду од 1980. до 2000. године убијено је и нестало 69.280 особа, 46% од стране Сјајне путање, 1,5% Тупака Амаре, а остатак од државе.

На изборима 2006. године се кандидује APRA-ин члан, Алан Гарсиа Перез (Alan García Pérez) и народни кандидат Ољанта Умала (Ollanta Humala). На овим изборима је регионална политика одиграла велику улогу. Наводно, тада је венецуелански председник Уго Чавез био омражен од стране Перуанаца, а Гарсиа је то искористио и обелоданио да Чавез подржава Умала.

СВЕТЛА ПУТАЊА

ПОЧЕЦИ

Светла путања је револуционарни комунистички покрет чији је циљ да оружаном борбом збаце владу Перуа. Ова герила води борбу са перуанском војском и милицијом од осамдесетих година XX века. Желе да искорене сиромаштво и социјалне проблеме тоталном реконструкцијом економије и друштва, односно са том идејом су започели своје деловање. СП је позната по доброј организованости, бескомпромисној политичкој философији и спремности да спроводи терор и насиље како према владиним трупима, тако и према цивилима.

⁷ Нема званичног превода назива ове гериле.

⁸ El Niño је периодична климатска промена у области Пацифичког океана, која се дешава сваких пет година.

⁹ Први председник домородачког порекла.

Светла путања је настала касних шездесетих година на државном универзитету Сан Кристобал де Уаманга у Ајакучу. Име је изведено из реченице коју је изрекао Хосе Карлос Мариатеги (José Carlos Mariátegui)- „Марксизам-лењинизам ће отворити светлу путању револуцији.“¹⁰. Светла путања је настала из неколико левичарских студентских организација, а као харизматични вођа појавио се Абимаел Гусман Рејносо (Abimael Guzmán Reynoso), професор философије на универзитету Сан Кристобал. Испрва, СП је користила изборе на универзитету како би имала своје представнике на административним и професорским местима. То им је касније омогућило да привуку нове чланове. Када су 1970. године изгубили универзитетске изборе, променили су своју тактику и место деловања.

Гусман је рођен 1934. године, као ванбрачно дете у малом, конзервативном месту. Људи из његове околине су га описивали као стидљивог дечака, који крије своје емоције, увек озбиљан и промишљен, никада политички ангажован. Студира право и философију и тада долази у контакт са марксистичким идејама. 1962. године добија посао професора на универзитету Сан Кристобал, а већ 1964. постаје продекан за основне студије. У то време он активно промовише и подржава ставове Комунистичке партије Перуа на универзитету. Поново добија унапређење, овог пута постаје шеф кадровске службе и тиме стиче моћ да сам бира и запошљава професоре.

Комунистичка партија Перуа 1964. године пуца на две фракције - просовјетску, Уједињену комунистичку партију и прокинеску, Комунистичку партију Црвене заставе, која подржава ставове Мао Це Тунга¹¹. Већина сељака и младих комуниста је пришла Црвеној застави, док су пролетери пришли Уједињеној комунистичкој партији. Гусман је приступио Црвеној застави, коју је предводио Сатурнино Паредес (Saturnino Paredes). Неслагања Гусмана са Паредесом, како лична тако и идеолошка, навела су га оснује Црвену фракцију у оквиру партије. Међутим, 1969. године, по повратку из Кине, коначно се одваја и ствара своју странку, Комунистичка партија Перуа - За Мариатегијеву светлу путању¹². Партији су се придружили професори и студенти, док су сељаци остали са Паредесом.

ИДЕОЛОГИЈА

Гусман и његови следбеници су започели реконструкцију Комунистичке партије. Следили су ставове Мариатегиа, оснивача Социјалистичке партије Перуа. Закључили су да је Перу полуколонијално и полуфеудално друштво. Алфа и омега Гусманове идеологије је било марксистичко-маоистичко становиште социјалног поретка, заснованог на сталним конфликтима. У складу са маоистичком доктрином, Гусман је видео насиље као природан и неизбежан феномен, као манифестацију сукоба. Дакле, насиље није било само средство рушења неправедног и исквареног поретка, већ и начин доласка до боље будућности у којој би угњетавани и маргинализовани постали грађани једнаких права. Зато је насиље

¹⁰ Мариатеги је један од оснивача Социјалистичке партије Перуа 1928. године.

¹¹ Partido Comunista del Perú Unidad и Partido Comunista del Perú Bandera Roja, званичног превода нема.

¹² У оригиналу - Partido Comunista del Perú – Por el luminoso sendero de Mariátegui.

слављено, схватано као нешто позитивно и неопходно. Овакво схватање насиља је одржавало чисту савест сандеристичких герилаца.

Када се проуче схватања СП, намеће се питање шта то привлачи младе људе и интелектуалце да се придруже овом насилном покрету. Одговор се може пронаћи у ставовима СП да они заправо постоје да би променили систем неједнакости, да ће се борити против корупције, да ће осветити све године репресије владе. Такође, тих година на целом јужноамеричком континенту преовлађују левичарске партије. Марксистичке идеје су посебно привлачне младима јер промовишу социјалну једнакост. Иако већина није подржавала насилне методе СП-е, подржавала је сам чин борбе против неједнакости. Исто тако, чињеница да је СП заиста спроводила обећања, без обзира на који начин, била је више него привлачна Перуанцима. Методи привлачења људи у СП-у су се мењали у зависности од временског оквира и локација. У периоду од 1960. до 1980. године центри привлачења нових чланова били су универзитети. Како се повећавао ниво насиља СП-е, ова герила је постепено изгубила подршку приватних универзитета, док су студенте са државних задржали због њиховог неповољног економског стања. У руралним деловима су користили различите методе. У почетку су спроводили индоктринацију. Увели су народне школе преко којих су утицали на младе и децу, а старије су организовали у различите социјалне групе. Како би ојачали свој утицај међу сељацима, СП је учествовала на друштвеним акцијама. Тако су се полако инкорпорирали у локалну власт, без великих промена постојеће структуре. Како је временом неким заједницама засметало присуство СП, герила је почела да користи методе застрашивања не би ли спречила бунт. Временом је примена силе над цивилима постала све учесталија. Почињу да се стварају ронде (rondas) - сеоске организације против СП. Њихов успех је био незавидан, чак и уз помоћ државе¹³.

ГЕРИЛСКЕ АКЦИЈЕ

После више од десет година војног и политичког организовања, 1980. године СП је извела оружани устанак против перуанске владе. Прво у Ајакучу, у Андима, а затим и у осталим планинским департманима. Почетком осамдесетих, СП контролише неке планинске департмане. Током 1981. године влада ванредно стање, војска се бори са СП. Герилци нападају војску, полицију, државна постројења, селективно убијају државне и политичке лидере. Овакав свеопшти хаос доводи до суспендовања неких уставних гаранција у планинама 1982. године. Наиме, државне силе су морале да примене алтернативне начине борбе не би ли сузбиле активности герилаца. Војска и полиција такође чине разне злочине према цивилима, што повећава незадовољство цивила. До краја 1985. године, СП продире како на север, тако и на југ државе и стиже до североисточних департмана у којима се узгаја кока. Герилци захтевају од узгајивача и трговаца коком новчану надокнаду у деловима које су под њиховом влашћу, а за узврат они их неће дирати. Од тог новца су финансирали куповину савременог оружја, којим су се борили против других герила и државе. Највећу претњу по СП представљао је Револуционарни покрет Тупак Амару, о коме ће касније бити речи. Овде треба напоменути да су и они претендовали на овај регион и да је ово један од ретких

¹³ У оригиналу - rondas campesinas, такође нема завичног превода на српски језик.

сукоба ове две највеће гериле Перуа. У овом тренутку влада помаже ронде, како би сломили СП. Крајем осамдесетих и почетком деведесетих, иако слабо наоружани, активци ронда су истерали герилце из одређених делова земље.

Крајем осамдесетих година, СП прави заокрет у свом делању и окреће се ка урбаним деловима, са посебним нагласком на Лиму. Герилци се групишу по сиромашним предграђима Лиме, покушавају да се учлане у синдикате и остале локалне организације. Почетком деведесетих година прошлог века, већина руралних делова Перуа је ван државне управе, утицај СП у Лими је све већи и ствара се утисак да је герила у стању да свргне власт.

ПАД

Међутим, снага и моћ државе расте и деведесете године су године пада Сјајне путање. Априла 1992. године Фујимори суспендује устав, како би се изборио са герилом (и повећао своја овлашћења уопште). Септембра исте године ухваћен је Гусман, као и цело вођство СП, процесуирани су и послати на издржавање казне. Ово је представљало озбиљан ударац устанку, уследио је период конфузије унутар гериле. Гусман је из затвора позивао на мир. Међутим, иако видно ослабљена, СП је опстала и на чело долази нови вођа - Рамирез Дуранд (Ramírez Durand), познат као друг Фелициано (comrade Feliciano). У периоду од 1992. до 1994. године више од 5.500 чланова СП-е се предало, они су аместирани под условом да одслуже војни рок. Средином деведесетих, СП више није представљала претњу по перуанску власт. Ипак, они су наставили своје спорадичне акције по држави. Запоседали су градове, убијали полицајце и војна лица, отимали оружје и тако даље. У првој половини 1995. године забележено је више политичких убистава него у целој 1994. години. Како би спречила пораст герилских деловања, влада је донела закон којим се сваки већ предани герилац осуђује на доживотну казну затвора ако се докаже да се вратио герили.

Иако су се напади СП-е наставили и у другој половини деведесетих година, контрамере Фујиморија су заиста сузбиле деловање гериле¹⁴. Ипак, то је постигано незаконским деловањем и екстремним кршењем људских права. Априла 1998. године влада је прогласила велику победу над Сјајном путањом, пошто је ухапсила њена 4 лидера у околини Лиме. 1999. године и друг Фелициано је осуђен на доживотну казну затвора. Инциденти који се приписују СП-и су опали, са 500 колико их је било 1997. године на само 20 инцидената 2001. године. Мада, власт Сједињених Америчких Држава ову герилу и даље сматра терористичком организацијом. Преостали следбеници Сјајне путање могу се данас наћи по џунглама и тајним савезима у градовима.

Без обзира на то што званична власт Перуа не сматра СП-у претњом, а власт САД-а сматра, преосталих 200 герилаца и даље делује. 2002. године су бацили бомбу у близини амбасаде САД-а у Лими, 9 особа је страдало. Током 2003. године киднаповали су и тражили откуп за више од 70 радника индустрије нафте и петролеја. Аналитичари верују да су се преостали герилци удружили са нарко дилерима и на тај начин се и данас финансирају, пре свега за куповину новог

¹⁴ Не само деловања СП, већ и осталих герила, пре свега РПТА.

оружја. Године 2008. су у експлозији убили 12 војника и двоје или седам цивила, а 2009. године 13 војника¹⁵.

РЕВОЛУЦИОНАРНИ ПОКРЕТ ТУПАК АМАРУ

НАСТАНАК РПТА

Револуционарни покрет Тупак Амару је друга по величини герила у Перуу, иако знатно слабија у сваком погледу у односу на Сјајну путању. Зачеци ове гериле се могу наћи у периоду између 1960. и 1970. године. РПТА се угледао на већ постојеће комунистичке и социјалистичке групације, понајвише на Покрет револуционарне левце и Револуционарну социјалистичку партију¹⁶. Такође, политичка ситуација на Куби, као и њен лидер, Фидел Кастро, су утицали на идеологију РПТА. Понегде се може наићи и на став да су ови герилци били повезани са сандинистима и револуционарима из Колумбије. Може се рећи да је РПТА традиционалистичка лева герила. Наиме, традиционалистичка у смислу да су њихови герилци носили униформе, како би били препознатљиви у својој борби за демократију и поштовање људских права, за разлику од герилаца СП. Наравно, борили су се за демократију и људска права које је држава кршила. Треба истаћи да РПТА и СП никада нису сарађивали, иако су имали заједничког „непријатеља“ - државу. Чак се нису ни међусобно борили, са изузетком неколико омањих окршаја, који нису били ни од каквог утицаја¹⁷.

РПТА представља симбол отпора угњетаваних. Тупак Амару је симбол отпора урођеника према Шпанцима. Наиме, он је био последњи цар Инка. Шпанци су га погубили 1572. године. Када су 1533. Шпанци освојили Инке, оставили су привид да се ништа није променило у већ постојећем систему, и тиме себи олакшали управљање Перуом. Манко Капак, Тупаков отац, је мирно управљао Царством две године, а онда је избила побуна против Шпанаца и неуспели напад на Лиму. Када је Капак умро, наследила су га прво Тупакова старија браћа¹⁸. Тупак ступа на власт 1571. године. Међутим, у то време стиже нови намештеник из Шпаније, Франциско де Толедо, који жели да елиминише Инке. 1572. године шпански војници и њихови домородачки савезници су ухватили Тупака и осудили га на смртну казну. Новембра исте године су му одрубали главу. Како је име Тупак Амару представљало снажан симбол отпора, у XVIII веку Хосе Габриел Кондорсанки (José Gabriel Condorcanqui), перуански побуњеник, мења себи име у Тупак Амару II и води двогодишњи устанак против Шпанаца. Два века касније настаје и Револуционарни покрет Тупак Амару.

ИДЕОЛОГИЈА

1983. године два радикална студента Нестор Серпа Картолина (Néstor Cerpa Cartolina) и Виктор Полај (Victor Polay Campos), оснивају РПТА, на идејама

¹⁵ Постоје велике недоследности у објављеном броју жртвава током свих герилских напада.

¹⁶ У оригиналу - Movimiento de la Izquierda Revolucionaria и Partido Socialista Revolucionario.

¹⁷ Читајући различите изворе нисам наишла ни на један значајнији окршај ове две гериле.

¹⁸ Тупак је био четврти син свога оца.

марксизма-лењинизма. Њихов циљ је био да укину империјализам у Перуу и уведу марксистички режим. Године 1986. покрету се припаја Покрет револуционарне левице. По уједињењу је уследио напад на престоницу. Чланови гериле су већином из Лиме и других градова, универзитетски образовани. Наравно, има и чланова из средње класе и сиромашних. Ова герила никада није била у стању да привуче већи број људи у своје редове. Током осамдесетих, на врхунцу своје активности, бројили су тек 1.000 чланова. Током деведесетих знатно слабе, на 500 чланова, мада има и извора који наводе свега 200 герилаца¹⁹. Највише су били концентрисани у Лими, источним Андима и у центру Андске висоравни.

РПТА критикује улогу и значај страних улагача и компанија у економији Перуа. Најчешће су нападали америчке фирме, као и зграду амбасаде САД-а, у Лими. Поред мета из иностранства, нападали су и припаднике државне безбедности. Може се рећи да је РПТА планирао своје герилске нападе уз минималне шансе за директни сукоб са државним снагам. Наравно, осим у руралним деловима источних Анда где су имали максималну надмоћ. Како би финансирали своје акције пљачкају банке, баве се отмицама, као и трговином наркотицима. Помало необична чињеница, за било коју герилу, је то што РПТА користи медије. Наиме, они користе медије како би пренели своје поруке широј јавности, некада услед тога добију и на негативном публицитету, а некада добију и углед Робина Худа - с обзиром на то да су отимали од богатих (државе), а давали сиромашнима.

ГЕРИЛСКЕ АКЦИЈЕ

Године 1982. почиње герилски рат РПТА против државе. Одувек су деловали спорадично. Године 1986. су су изводили герилске операције по Лими, од 1989. до 1993. је био врхунац њихове акције, иако су били активни и током 1994. године. Али сама политика и организација гериле је временом постала нејасна. 1992. године један од вођа РПТА, Виктор Полај Кампос је осуђен на доживотну казну затвора у самици. Као вођа остаје Нестор. Као што су чланови Сјајне путање положили своје оружје и после одслуженог војног рока бивали амнестирани, ову државну бенефицију искористили су и чланови РПТА. Међутим, иако осујећени од државе, герила показује своју истрајност, 49 РПТА чланова је побегло из затвора почетком деведесетих година, прокопавши тунел дуг 300 метара.

Њихова највећа и најпознатија акција започела је децембра 1996. и трајала 126 дана. Наиме, 17. децембра 1996. године чланови РПТА су заузели амбасаду Јапана, у Лими, током једне прославе²⁰. Неколико стотина гостију је узето за таоце. Већина, углавном жене и деца, је пуштена, док су задржали 72 таоца, јапанске и перуанске званичнике. Фебруара 1997. су започели преговори између владе и РПТА. Герилци су тражили пуштање на слободу неколико стотина њихових припадника, што је влада одбила. Куба је понудила азил за герилце ако пусти таоце, али је Нестор то одбио. У марту су преговори прекинути. 22. априла 1997. године 140 перуанских командоса је упало у амбасаду и за 40 минута ослободили

¹⁹ Бројке варирају од 100 до 600 чланова.

²⁰ Негде се наводи да је у питању била прослава Божића, а негде прослава рођенадана јапанског амбасадора, према Encarta Yearbook, April 1997.

су 71 таоца и убили све герилце, укључујући и вођу, Нестора²¹. Постоје индиције да су неки герилци убијени после ослобођења таоца, а и да су мучени. Јапански премијер је изразио незадовољство јер није био обавештен о операцији спасавања, али се захвалио перуанској влади што су спасили све јапанске таоце. Током кризе, Јапан је захтевао разрешење проблема на миран начин. Међутим, Фујимори је закључио да наставак преговарања не би водио нигде и стога наредио операцију. За герилце ово је био коначни ударац, с обзиром да су већ били ослабљени. Међутим, потпарол РПТА је изјавио да ће се осветити.

ПЕРУ ДАНАС

Званично, данас више нема герила у Перуу, односно то је став перуанске владе. Насупрот томе, САД и даље сматрају Светлу путању проблемом, па се она и даље налази на листи терористичких организација.²² Међутим, иако герила нема више, може се запазити њихов прелазак у нарко-организације. Наиме, са опадањем значаја герила многи Перуанци су остали без извора прихода, па је окретање наркотицима дошло природно у земљи погодној за гајање коке²³. Акције перуанских нарко-организација се најчешће доводе у везу са СП. Док је спољашњи савезник СП колумбијска герила ФАРК, то јест Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia. Различите студије међународних организација дошле су до закључка да је увећана производња коке, чак и у најзабаченијим местима. Власт признаје да је спора. Занимљива је чињеница да сељаци сада мирно егзистирају са (бившим) герилцима.

Према неким истраживањима перуанских института у периоду од 2002. до 2007. године економски раст Перуа на годишњем нивоу био је 6%. Без обзира на ову позитивну статистику, конфликта на националном нивоу је било. Највећи се тичао рударства. Наиме, постоји политичка дебата око извора руда у Перуу, односно да ли они треба да припадају државном или приватном сектору. Либералне реформе током деведесетих година елиминисале су утицај државе у рударству. Недостатак нових радних места у областима богатим рудама представља извор незадовољства међу сељацима и урођеницима. Наиме, скоро сви рудари припадају заједницама или сељака или урођеника, који традиционално бране локални, а не државни интерес. Неке од тих заједница подразумевају и остатке ронди, што никако није добро. Наиме, како се у Перуу сматра да званично гериле нису активне, активност герилских фрагмената, па макар и оних које су деловале у корист државе, је недопустиво. Три су кључна фактора локалних сукоба - расељавање становништва од стране приватних рударских компанија, загађивање тла и воде што штети риболову и пољопривреди и недостатак економских инвестиција компанија. Ипак, градске средине које се налазе у близини рудника су се окористиле од такси трансфера руда. Априла 2005. године основана је Транспарентна иницијатива екстрактивне индустрије. Направили су план за

²¹ Страдао је судија Уставног суда Перуа. И даље нису разјашњени детаљи операције.

²² Mark P. Sullivan, „Latin America: Terrorism Issues“, Congressional Research Service, 2010.

²³ Биљка коке се заправо гаји у Перуу ради чаја. С обзиром на то да део становништва живи на великим надморским висинама, што снижава крвни притисак, потребно је пити чај коке ради регулисања крвног притиска.

побољшање транспарентности, поређење прихода компанија и увид у уплате регионалним властима. План је одобрен 2006. године под вођством Министарства енергетике и рударства, а уз финансијску помоћ Светске банке. Међутим, Иницијатива тренутно пролази кроз повеће проблеме.

Од 2000. године па надаље се у Перуу уочава проблем интерно расељених лица. Наиме, многи су бежали од напада герила, док су неке раселиле приватне компаније које се баве рударством. Проблем интерно расељених лица се највише осећа у градовима. Јер то су људи из сеоских окружења који, не имајући где другде, беже у предграђа. Највећи проблем је у Лими. Од укупног броја становника престонице више од 25% не говори шпански језик, 42% је неписмено, а 35% има завршену само основну школу. Непотребно је говорити у каквим условима живе²⁴. У последњих пар година напредак се види у покушају владе да описмени што већи број становника и чињеници да тренутно 83% становништва има бољи и лакши приступ текућој води. Решавање проблема интерно расељених лица захтева обезбеђивање услова за живот на регионалном нивоу. Ради рерасељавања држава треба да обезбеди услове за живот на селу, односно треба да спроведе аграрну реформу што и није тако једноставно, али је више него неопходно.

Од регионалних односа треба скренути пажњу на однос Перуа са САД, јер овај однос одређује и неке аспекте глобалне политике постконфликтног Перуа. Према студији професорке Синтије Меклинток (Synthia McClintock), утицај САД-а у Перуу опада²⁵. Наиме, побољшања има само у трговини и анти-наркотичким акцијама. Априла 2006. године ступа на снагу билатерални уговор о слободној трговини САД и Перуа. Обамина администрација подржава суђење Фујиморију за злоупотребу службеног положаја и кршење устава. Међутим, Кина прети да угрози односе Перуа са САД. Кина и Перу такође потписују билатерални уговор о спољној трговини. Кина је до сада уложила 4,5 милиона долара у Перу. Такође важна чињеница је да народ подржава кинеска улагања, а пријатељски однос ове две државе потврђују и честе посете Алана Гарсије, садашњег перуанског председника, Кини. Све ово води ка закључку да ће односи на релацији Перу-САД ослабити. Стога, Меклинток предлаже да Сједињене Државе проактивније траже нове прилике за улагање у Перу. У сваком случају ближе се нови избори, 2011. године, па САД нису сигурне како ће то на њих утицати. Такође треба навести још податак да према анкети из 2008. године Перуанци сматрају за пријатеља Бразил.

И за крај треба споменути место Перуа у глобалном контексту. Наиме, Перу има визију глобалне улоге у Пацифичком појасу. Али овом темом се нећу даље бавити, јер тежња је једно, а релност нешто сасвим друго. Треба истаћи сарадњу Перуа и Европске уније, односно помоћ ЕУ овом региону. Између 2002. и 2006. године Европска комисија је установила три приоритета према Државама Анда (Comunidad Andida), а то су - подршка владавини права и институционалним реформама, социоекономски развој и регионална интеграција²⁶. Што се тиче стратегије за период од 2007. до 2013. године, списку приоритета су додата људска права, демократија, права деце, права урођеника, превенција сукоба, одржива

²⁴ Наиме, већина њих и после 10 година живи у „привременом смештају“.

²⁵ С. Меклинток је професорка универзитета Џорџ Вашингтон у Сједињеним Америчким Државама.

²⁶ Државе Анда, или CAN, је трговинска организација коју чине Перу, Колумбија, Еквадор и Боливија.

екологија, као и ХИВ-а. Подршку стратегијама ЕУ дају Министарство економије и финансија, Перуанска међународна агенција за сарадњу, Савет министара и Регионални омбудсман. Што се тиче еколошких питања, ЕУ сарађује са НВО у Перуу.

Примећује се помак Перуа и на унутрашњем и на међународном плану. Међутим, Перу је далеко од успешне демократске државе - и даље га потресају проблеми транзиционих држава, и даље је веома завистан од иностраних улагања, иако је богат природним ресурсима, и даље зависи од међународне помоћи. Ипак, проблем герилских ратова је решен, који је деценијама био највећи. Гериле нису нестале, али јаког њиховог деловања нема. Народ и даље изражава незадовољство по неким питањима, али власт се труди да горуће проблеме реши. Тренутна ситуација у Перуу је неизвесна с обзиром да је 2011. година изборна година - гласа се како за председника, тако и за Парламент. Остаје само да избори прођу како би видели како ће се нова власт изборити са међународним и регионалним питањима, као и унутрашњим проблемима сиромаштва и незадовољства.

ЛИТЕРАТУРА

- Љубомир Палигорић, *Историја Латинске Америке*, ИМПП и Југословенско удружење латиноамериканиста, Београд, 2003.
- Andrea Portugal, “Voices from the War: Exploring the Motivation of Sendero Luminoso Militants”, *Crisis Working Paper No.57*, University of Oxford, 2008.
- Gavin David White, “Displacement, decentralisation and reparation in post-conflict Peru”, *Protracted Displacement*, са сајта: <http://www.fmreview.org/>.
- Mark P. Sullivan, „Latin America: Terrorism Issues“, Congressional Research Service, 2010.
- Microsoft ® Encarta ® 2008. © 1993-2007 Microsoft Corporation.
- <http://www.brookings.edu/>
- http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1224656.stm
- <http://www.visionofhumanity.org/gpi-data/#/2010/scor>
- http://www.globalsecurity.org/military/world/para/sendero_luminoso.htm
- <http://elcomercio.pe/>
- http://www.initiativeforpeacebuilding.eu/pdf/Conflict_Economy_International_Cooperation_and_Non_Renewable_Natural_Resources.pdf
- <http://www.peruviantimes.com/>
- <http://www.hrw.org/en/node/87529>
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pe.html>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page
- http://www.wilsoncenter.org/index.cfm?topic_id=1425&fuseaction=topics.event_summary&event_id=622365